

TYÖASIAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 13/1997 vp

Hallituksen esitys laiksi vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain 2 ja 17 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 28 päivänä lokakuuta 1997 lähettänyt työasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 203/1997 vp laiksi vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain 2 ja 17 §:n muuttamisesta.

Eduskunta-aloitteet

Työasiainvaliokunta on käsitellyt hallituksen esityksen yhteydessä

- lakialoitteen 22/1997 vp (Päivi Räsänen /skl ym.) laiksi vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain 2 §:n muuttamisesta, joka on lähetetty valiokuntaan 21 päivänä maaliskuuta 1997, sekä
- toivomusaloitteen 320/1997 vp (Jouko Jääskeläinen /skl ym.) vuorottelukorvauksen korottamisesta ja rahoitusjärjestelmän laajentamisesta,
- toivomusaloitteen 325/1997 vp (Esa Lahtela /sd) vuorotteluvapaan korvaustason korottamisesta ja
- toivomusaloitteen 326/1997 vp (Päivi Räsänen /skl) osa-aikalisän ja vuorotteluvapaan myöntämisestä vanhempainrahakauden ja hoitovapaan jälkeen, jotka on lähetetty valiokuntaan 13 päivänä maaliskuuta 1997.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- työministeri Liisa Jaakonsaari, osastopäällikkö Matti Salmenperä ja nuorempi hallitussihteeri Ulla Liukkunen, työministeriö
- vanhempi hallitussihteeri Hannu Hakkola, sosiaali- ja terveysministeriö
- toimeentuloturvapäällikkö Elise Kivimäki, Kansaneläkelaitos
- neuvotteleva virkamies Lasse Kiivanen, Valtion työmarkkinalaitos
- apulaisneuvottelupäällikkö Marja Tast, Kunnallinen työmarkkinalaitos
- toimitusjohtaja Jarmo Tammenmaa, Koulutus- ja erorahasto
- työvoimapolitiittinen asiamies Martti Huttunen, Palvelutyönantajat
- oikeustieteen kandidaatti Johan Åström, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto TT
- asiamies Heli Ahokas-Kelotie, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK
- henkilöstöpäällikkö Pauli Kastell, Rautaruukki Oy
- henkilöstöjohtaja Juha Kivinen, Suomen PT Oy
- yhteiskuntatieteiden tohtori Jouko Nätti, Jyväskylän yliopisto.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:lta.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan vuorotteluvapaakokeilusta annettua lakia muutettavaksi siten, että lain voimassaoloa jatkettaisiin 31 päivään joulukuuta 1998. Lakia sovellettaisiin vuorotteluvapaasiin, joita koskeva vuorottelusopimus tehdään lain voimassa ollessa, jos vuorotteluvapaa pidetään 31 päivään joulukuuta 1999 mennessä. Vuorotteluvapaan jaksottamisesta olisi yleensä sovitava vuorottelusopimuksessa ennen vapaan aloittamista.

Esitys liittyy valtion vuoden 1998 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1998.

Lakialoite

Lakialoitteeseen 22/1997 vp sisältyvän lakiehdotuksen mukaan vuorotteluvapaalle voisi siirtyä myös äitiys-, isyys- tai vanhempainlomalta, jos työntekijän työssäolo ja palvelussuhde samaan

työnantajaan on yhdenjaksoisesti kestänyt vähintään vuoden välittömästi ennen lomaa.

Toivomusaloitteet

Toivomusaloitteessa 320/1997 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin sellaisen lainsäädännön aikaansaamiseksi, että yhteisymmärryksessä työmarkkinajärjestöjen kanssa voidaan laajentaa vuorotteluvapaan rahoitus pohjaa sekä parantaa sen suosiota mm. korvaustasoa nostamalla.

Toivomusaloitteessa 325/1997 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi pikaisesti toimiin vuorotteluvapaan korvaustason nostamiseksi 60 prosentista 80 prosenttiin työttömyyskorvauksesta.

Toivomusaloitteessa 326/1997 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin, jotta vanhempainrahakaudelta tai hoitovapaalta palaavalla henkilöllä olisi mahdollisuus osa-aikaisän ja vuorottelukorvauksen saamiseen.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Vuorotteluvapaajärjestelmä rahoitetaan samalla tavoin kuin työttömyysturva valtion, työnantajien ja työntekijöiden maksuosuuksin. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että vuorotteluvapaakokeilua jatketaan työmarkkinajärjestöjen sopimalla tavalla. Tulopoliittisen kokonaisratkaisua koskevan neuvottelutuloksen valmistuttua työministeriö on ollut kuultavana

valiokunnassa ja esittänyt neuvottelutuloksen huomioon ottamista lakiesityksen käsittelyssä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että vuorotteluvapaan vaikutukset työntekijän eläkkeeseen selvitetään ja mahdolliset epäkohdat poistetaan. Vuorotteluvapaata harkitsevilla työntekijöillä on usein puutteelliset tiedot vapaan eläkevaikutuksista. Asiasta on tiedotettava siten, että työntekijät tuntevat itseensä kohdistuvat vuorotteluvapaan taloudelliset vaikutukset kokonaisuudessaan.

Yksityiskohtaiset perustelut

1 § Määritelmät ja soveltamisala. Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovelletaan koko-aikatyöntekijöihin. Osa-aikatyön rajaamista vuorottelu-

vapaan ulkopuolelle on perusteltu sillä, ettei vuorotteluvapaalla ole osa-aikatyön osalta yhtä suurta merkitystä työllisyyden tai työntekijän henkilökohtaisten tarpeiden, kuten koulutuksen tai levon kannalta, kuin kokoaikatyössä.

Lain rajaaminen kokoaikatyöhön on epätarpeellisuudenmukaista erityisesti silloin, kun henkilö saa pääasiallisen toimeentulonsa osa-aikatyöstä ja kun osa-aikatyöntekijän työaika on vain jonkin verran lyhyempi kuin alalla yleisesti sovellettu työaika.

Tästä syystä valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momenttiin lisätään säännös siitä, että lakia sovelletaan myös työntekijään, jonka työaika on yli 75 prosenttia alalla sovellettavasta kokoaikaisen työntekijän työajasta. Säännös on laadittu siten, että vuorotteluvapaoikeutta ei ole henkilöllä, jolla on oikeus työttömyysturvalain mukaiseen sovitettuun päivärahaan. Ehdotetun muutoksen vuoksi pykälän 1 momenttia on tarkistettava.

2 § Vuorotteluvapaan edellytykset ja ehdot. Hallituksen esityksessä ehdotetaan pykälän 1 momenttia täydennettäväksi siten, että vuorotteluvapaan jaksottamisesta on sovittava yleensä ennen vapaan aloittamista, mutta jaksottamisesta voitaisiin sopia erityisestä syystä myöhemmin.

Valiokunta pitää muutosehdotusta perustelluna, koska vuorotteluvapaan käyttö perustuu työnantajan ja työntekijän väliseen sopimukseen ja nykyinen säännös on tarpeettomasti estänyt joustavaa järjestelyä. Valiokunta toteaa selkeyden vuoksi, että jaksottamisessa voi olla kyse ensinnäkin aikaisemmin sovitun vapaan jakamisesta useampaan jaksoon tai lisävapaasta sopimisesta lain asettamien määräaikojen rajoissa.

Työsopimuslain 42 b §:n tulkinta ja yhteensovittaminen vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain kanssa on osoittautunut vaikeaksi. Voimassa olevia säännöksiä on tulkittu siten, ettei vuorotteluvapaata voida järjestää silloin, kun vuorotteluvapaata hakeva työntekijä on työssä työnantajalla, jonka osa-aikainen työntekijä on ilmoittautunut kokoaikatyön hakijaksi työvoimatoimistoon. Työnantajan on nimittäin työsopimuslain 42 b §:n mukaisesti tarjottava vapautu-

vaa lisätyötä ensi sijassa tällaiselle työntekijälle, jota ei kuitenkaan pidetä työttömänä työnhakijana vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain tarkoittamassa merkityksessä. Valiokunnan käsityksen mukaan säännöksiä tulisi tulkita siten, ettei mainittu työsopimuslain säännös estä vuorotteluvapaan käyttöä.

Työsopimuslain 42 b §:n tulkinta on epäselvä myös niissä tapauksissa, joissa osa-aikatyöntekijä ei ole ilmoittautunut kokoaikatyön hakijaksi työvoimatoimistoon. Tällöin on epäselvää, onko työnantaja velvollinen tarjoamaan osa-aikaiselle työntekijälle vuorotteluvapaasta johtuvaa lisätyötä. Saadun selvityksen perusteella valiokunta toteaa, että vuorotteluvapaajärjestelyn edistämisen vuoksi työsopimuslain säännöstä tulisi tulkita siten, ettei lisätyön tarjoamisvelvollisuutta ole. Koska säännöksen tulkinta on epävarmaa, hallituksen on tarvittaessa annettava asiaa koskeva hallituksen esitys tai asiaa on arvioitava työsopimuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Pykälän nykyisessä 2 momentissa säädetään, että vuorotteluvapaan ajaksi palkattavan työntekijän työajan tulee olla vähintään vuorotteluvapaalle siirtyvän työntekijän säännöllisen työajan pituinen. Säännös johtaa yhdessä työsopimuslain 42 b §:n kanssa vaikeisiin soveltamistilanteisiin ja vaikeuttaa vuorotteluvapaan joustavaa järjestämistä.

Valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momenttia muutetaan siten, että työnantaja voi siirtää vuorotteluvapaan johdosta vapaaksi jäävään kokoaikatyöhön työvoimatoimistossa kokoaikatyön hakijana olevan osa-aikatyöntekijänsä ja ottaa näin vapautuvaan osa-aikatyöhön vuorotteluvapaasijaiseksi työvoimatoimistossa työttömänä työnhakijana olevan henkilön.

Pykälän voimassa oleva 3 momentti edellyttää, että työntekijän työssäolo ja palvelussuhde samaan työnantajaan on yhdenjaksoisesti kestänyt vähintään vuoden välittömästi ennen vuorotteluvapaan alkamista. Vuoden ajanjaksoon voi sisältyä yhteensä enintään 30 päivän palkaton poissaolo edellyttäen, että henkilö viimeisten kolmentoista kuukauden aikana on ollut työssä saman työnantajan palveluksessa vähintään kaksitoista kuukautta.

Momenttia on tulkittu siten, että sairaudesta ja tapaturmasta johtuva poissaolo katsotaan työssäoloksi vain siltä osin kuin työnantaja on velvollinen maksamaan täyttä palkkaa. Säännöksen ahdas tulkinta voi johtaa epätarkoituksenmukaiseen lopputulokseen. Siitä syystä valiokunta ehdottaa, että 3 momenttiin lisätään säännös sairaudesta tai tapaturmasta johtuvan poissaolon rinnastamisesta työssäoloon.

6 § Korvausoikeuden rajoitukset. Pykälän 1 momentin 1 kohdan perusteella vuorottelukorvausta ei makseta ajalta, jolta työnantaja maksaa palkkaa. Säännöksen soveltaminen on ollut epävarmaa silloin, kun työnantaja on osallistunut vuorotteluvapaalla olevien koulutuskustannuksiin.

Asian selkeyttämiseksi valiokunta toteaa, ettei palkkana tule pitää sellaista taloudellista etua, jonka työntekijä saa hyväkseen työnantajan kustantamasta lyhytaikaisesta koulutuksesta, mikäli tällaista etua ei lueta työntekijän veronalaiseksi tuloksi. Koulutusta voidaan pitää lyhytaikaisena, jos se on enintään muutamien viikkojen pituista. Esimerkiksi opiskeluun ja tutkimukseen myönnettyjen apurahojen ei ole katsottu johtavan vuorottelukorvauksen menettämiseen, mikäli ne ovat verovapaata tuloa.

7 § Vuorottelukorvauksen suuruus. Valiokunta ehdottaa 7 §:n 1 momentin muuttamista siten, että vuorottelukorvauksen täyttä määrää korotetaan nykyisestä 60 prosentista 70 prosenttiin siitä työttömyyspäivärahasta, johon henkilöllä olisi työttömänä ollessaan oikeus työttömyysturvalain 13, 16, 22 ja 23 §:n perusteella. Lisäksi valiokunta ehdottaa korvauksen enimmäismäärän poistamista.

17 § Voimaantulo. Nykyisen lain voimassaolo päättyy tämän vuoden lopussa. Hallituksen esityksessä ehdotetaan lain voimassaoloa jatkettavaksi vuoden 1998 loppuun.

Valiokunta ehdottaa, että lain voimassaoloa jatketaan vuoden 2000 loppuun asti ja lakia sovelletaan vuorotteluvapaisiin, joita koskeva sopimus tehdään lain voimassa ollessa, jos vuorotteluvapaa pidetään 31 päivään joulukuuta 2001 mennessä.

Voimaantulosäännös. Ehdotetussa voimaantulosäännöksen 2 momentissa viitataan pelkästään hallituksen esityksessä muutettavaksi ehdotettuun 2 §:n 1 momenttiin. Koska valiokunta ehdottaa lakiin tehtäväksi myös muita muutoksia, on myös viittaussäännöstä tarkistettava.

Valiokunnan tekemien muutosten vuoksi lain nimikettä ja johtolausetta on tarkistettava.

Eduskunta-aloitteet

Valiokunta ehdottaa, että hallituksen esityksen yhteydessä käsitelty eduskunta-aloitteet hylätään, koska valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä edellä esitetyllä tavalla muutettuna.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella työasiainvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna (Valiokunnan muutosehdotus),

että lakialoite 22/1997 vp hylätään ja

että toivomusaloitteet 320/1997 vp, 325/1997 vp ja 326/1997 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotus**Laki****vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain (poist.) muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vuorotteluvapaakokeilusta 22 päivänä joulukuuta 1995 annetun lain (1663/1995) 1 §:n 1 ja 2 momentti, 2 §:n 1—3 momentti, 7 §:n 1 momentti ja 17 §:n 1 momentti seuraavasti:

1 § (Uusi)**Määritelmät ja soveltamisala**

Vuorotteluvapaalla tarkoitetaan tässä laissa järjestelyä, jossa *työntekijä* työnantajansa kanssa tekemänsä vuorottelusopimuksen mukaisesti määräaikaaisesti vapautetaan palvelussuhteeseen kuuluvien tehtävien suorittamisesta ja jossa työnantaja samalla sitoutuu vastaavaksi ajaksi palkkaamaan työvoimatoimistossa työttömänä työnhakijana olevan henkilön.

Tätä lakia sovelletaan *kokoaikatyöntekijään ja työntekijään, jonka työaika on yli 75 prosenttia alalla sovellettavasta kokoaikaisen työntekijän työajasta*. Tätä lakia sovelletaan myös henkilöön, joka on virkasuhteessa tai siihen verrattavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan tai muuhun julkisoikeudelliseen yhteisöön.

2 §**Vuorotteluvapaan edellytykset ja ehdot**

(1 mom. kuten HE)

Vuorotteluvapaan ajaksi palkattavan työntekijän tai *työntekijöiden yhteisen* työajan tulee olla vähintään vuorotteluvapaalle siirtyvän työntekijän säännöllisen työajan pituinen. Milloin *työnantajan palveluksessa oleva osa-aikainen työntekijä on työttömänä kokoaikatyön hakijana työvoimatoimistossa, ja hänet palkataan vuorotteluvapaan johdosta vapaaksi tulleeeseen työhön, voidaan vuorotteluvapaa toteuttaa ottamalla näin vapaaksi jäävään työhön työvoimatoimistoon ilmoittautunut työtön työntekijä työ sopimuslain (320/1970) 42 b §:n estämättä.* (Uusi)

Vuorotteluvapaan edellytyksenä on, että työntekijän työssäolo ja palvelussuhde samaan työnantajaan on yhdenjaksoisesti kestänyt vähintään vuoden välittömästi ennen vuorotteluvapaan alkamista. Edellä mainittuun vuoden ajanjaksoon voi sisältyä yhteensä enintään 30 päivän palkaton poissaolo edellyttäen, että henkilö viimeisten kolmentoista kuukauden aikana on ollut työssä saman työnantajan palveluksessa vähintään kaksitoista kuukautta. *Sairaudesta tai tapaturmasta johtuva poissaolo rinnastetaan tätä säännöstä sovellettaessa työssäoloon.* (Uusi)

7 § (Uusi)**Vuorottelukorvauksen suuruus**

Vuorottelukorvauksen täysi määrä on 70 prosenttia siitä työttömyyspäivärahasta, johon henkilöllä olisi työttömänä ollessaan oikeus työttömyysturvalain 13, 16, 22 ja 23 §:n perusteella (poist.). Vuorottelukorvausta määriteltäessä ei työttömyysturvalain 24 §:ssä tarkoitettuja lapsikorotuksia oteta huomioon.

17 §**Voimaantulo**

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1996 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2000. Lakia sovelletaan vuorotteluvapaiisiin, joita koskeva vuorottelusopimus tehdään lain voimassa ollessa, jos vuorotteluvapaa pidetään 31 päivään joulukuuta 2001 mennessä.

Voimaantulosäännös
(1 mom. kuten HE)

Lakia sovelletaan myös niihin ennen lain voi-

maantuloa alkaneisiin vuorotteluvapaisiin, jotka jatkuvat lain tullessa voimaan.

Helsingissä 2 päivänä joulukuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Reijo Lindroos /sd
vpj. Armas Komi /kesk
jäsen. Tuula Haatainen /sd
Anne Huotari /vas
Kari Kantalainen /kok
Pirkko Peltomo /sd
Heikki Rinne /sd

Raimo Tiilikainen /r
Maija-Liisa Veteläinen /kesk
Marja-Leena Viljamaa /sd
Jorma Vokkolainen /vas
vjäs. Esa Lahtela /sd (osittain)
Jukka Roos /sd.